ŠESNAESTA LATINISTIČKA TEKSTOLOŠKA RADIONICA: NEOBJAVLJENO PISMO FRANA TRANKVILA ANDREISA

Nives Pantar – Luka Šop

UDK: 801.73:378.147
003.072:378.147
Stručni rad

Nives Pantar
Zagreb
nives.pantar@gmail.com

Luka Šop
Zagreb
lsop1914@gmail.com

Rad prikazuje latinističku radionicu održanu tijekom XXXV. Marulićevih dana u Splitu, u travnju 2025, i rezultate radionice. Studenti iz Zagreba i Splita pod vodstvom Nives Pantar i Luke Šopa transkribirali su iz autografnog rukopisa neobjavljeno pismo Frana Trankvila Andreisa kralju Ferdinandu Habsburškom, upućeno iz Beča 4. ožujka 1543. (Wien, Österreichisches Staatsarchiv, AT-OeStA/HHStA StAbt Türkei I 5-5-5, fol. 16–17). Studenti su upoznali osnove humanističke epistolografije i kontekst nastanka pisma te izašli na kraj s latinskim rukopisnim tekstom koji obiluje pokratama i kontrakcijama.

Ključne riječi: Fran Trankvil Andreis, tekstologija, paleografija, humanistička epistolografija, pismo, rukopis, transkripcija

U sklopu XXXV. Marulićevih dana održana je i šesnaesta latinistička tekstološka radionica za studente čiji je cilj bio transkribirati neobjavljeno pismo trogirskog humanista Frana Trankvila Andreisa kralju Ferdinandu Habsburškom datirano 4. ožujka 1543.

Na radionici su sudjelovali studenti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu Genevieve Elise Pavić, Ana Rakitić i Lara Pipinić te studenti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu Lara Sartori i Ivan Perišić. Radionicu su vodili Nives

Pantar i Luka Šop. Održana je u dva susreta, u srijedu 23. travnja i u četvrtak 24. travnja 2025.

Prvi je susret pružio studentima uvodna tumačenja o autoru i vremenu u kojem je živio te o čitanju rukopisa kako bi bilo što lakše transkribirati Trankvilovo pismo. Istaknuta su opća obilježja humanizma poput obnovljenog interesa za grčko-rimsku antiku i odbacivanja srednjovjekovnih vrijednosti i posebno je naglašen način života tadašnjih intelektualaca koji putuju Europom kao diplomati ili učitelji i održavaju bogatu korespondenciju. Upozoreno je i na političke prilike u tadašnjoj Europi: rascjepkanost Njemačke i Italije, ekspanzija Osmanskog Carstva. Nakon tog općenitog uvoda ukratko je predstavljena biografija Frane Trankvila Andreisa. Istaknute su njegove diplomatske misije u službi ugarskog kralja Ivana Zapolje, zatim Andreisov boravak uz štićenika osmanskog sultana Sulejmana Veličanstvenog Ludovica Grittija te godine provedene u službi Ferdinanda Habsburškog; spomenuti su i humanisti s kojima je razmjenjivao pisma poput Erazma Roterdamskog i Antuna Vrančića. Andreisova djela uključuju ona retoričko-filozofska (primjerice, *Oratio de laudibus eloquentiae* i *Dialogus Sylla. De vita privata*), koja vjerno imitiraju antičke uzore, i politička (primjerice, *De victoria Sigismundi Poloniae regis contra Moscos habita* i *Oratio contra Thurcas ad Germanos habita*), poglavito protuturske tematike. Prikazan je kontekst samog pisma koje će studenti transkribirati: Trankvil ga je napisao dok je bio diplomat i špijun u službi Ferdinanda Habsburškog zadužen da vladara obavještava o Osmanskom Carstvu.

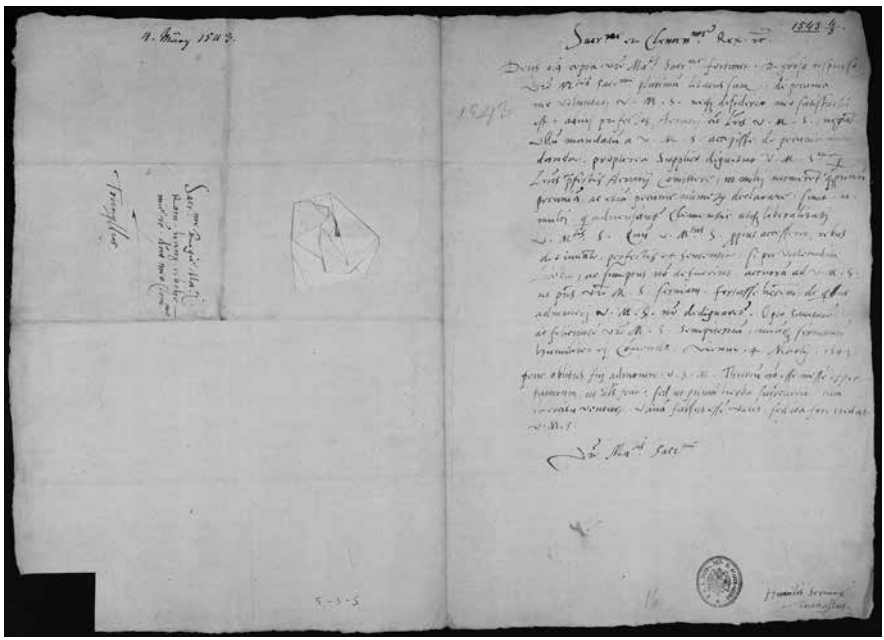
Radionica je dala i uvid u osnove paleografije. Najprije su predstavljeni materijali na kojima se moglo pisati (posebice papirus, pergamena i papir), načini na koje su se proizvodili i kako se po njima pisalo. Nakon kratkog osvrta na pisma prije latinice pomnije je predstavljen razvoj latinice u antici i srednjem vijeku. Spomenuti su i pokazani različiti tipovi latinskog pisma, od arhajske i kvadratne kapitale u antici i srednjovjekovnih pisama poput gotice, beneventane i vizigotike do humanistike u novom vijeku. Posebna pozornost posvećena je kraticama (suspenzijama i kontrakcijama) kojima se i Trankvil Andreis nerijetko koristio.

Na početku praktičnog dijela radionice studentima je za vježbu predočen autograf i transkript Trankvilova pisma Ferdinandu iz 1542. kako bi se mogli naviknuti na njegov rukopis i uočiti koje kratice često upotrebljava. Pritom su uočene specifičnosti njegova rukopisa poput slova *e* koje u pisanju nerijetko podsjeća na *i* (te se lako s njime može zamijeniti). Studenti su se ovdje susreli s mnoštvom kratica i kontrakcija koje su često vrlo slične te su predstavljale pravi problem jer ih je u kratkom i ograničenom vremenu bilo teško usvojiti.

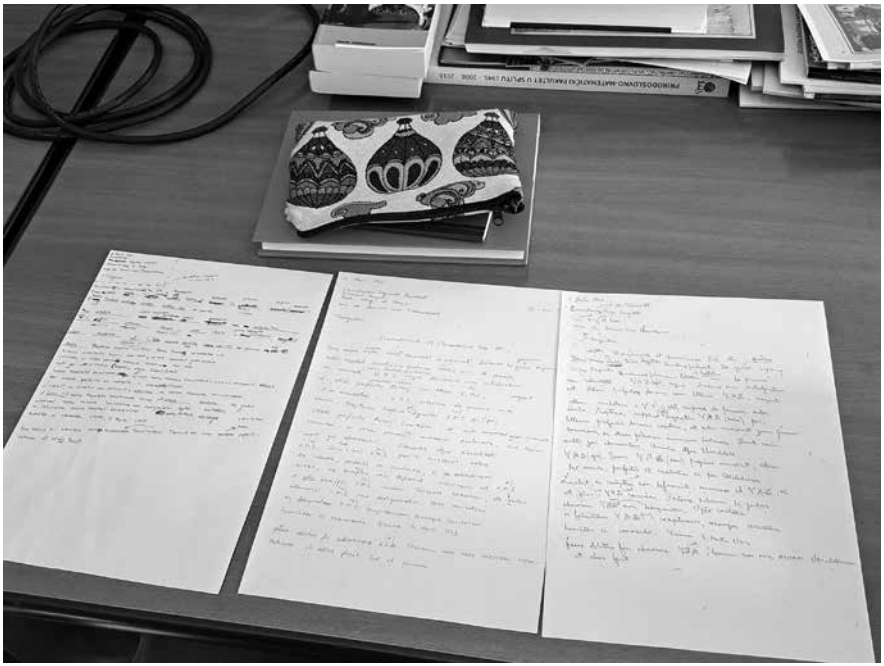
Idući susret se pak fokusirao na glavni zadatak, transkripciju neobjavljenog pisma iz 1543. koje se danas čuva u Austrijskom državnom arhivu u Beču (Wien, Österreichisches Staatsarchiv) pod signaturom AT-OeStA/HHStA StAbt Türkei I 5-5-5, fol. 16–17. Digitalna snimka dokumenta dostupna je na portalu arhiva *archivinformationssystem.at*. Pismo je pisano humanistikom na listu koji je presavinut

napola te su na lijevoj polovici navedeni adresat i autor pisma, dok je samo pismo na desnoj polovici lista. Problem tumačenja kratica provlači se kroz sve dijelove pisma, od početne adrese (svi naslovi kralja Ferdinanda Habsburškog, uključujući i *etc*. u njihovu nabrajanju) do autorova završnog pozdrava.

I zagrebački studenti, mahom polaznici početnih godina studija latinskog jezika, i splitski, studenti viših godina povijesti, ali ne i latinskog jezika, pokazali su izuzetnu volju i interes te izvrsno snalaženje u latinskom tekstu. Podijeljena mišljenja i rasprave razvili su se oko tumačenja kratica i nekih kontrakcija u drugom dijelu pisma. Pa ipak, zadatak je uspješno obavljen; prilog donosi konačan prijepis pisma usuglašen na radionici te fotografije izvornika (**Slika 1**) i studentskih radnih verzija (**Slika 2**).

Slika 1: Pismo Frana Trankvila Andreisa kralju Ferdinandu Habsburškom, Beč, 4. ožujka 1543. Beč, Austrijski državni arhiv, AT-OeStA/HHStA StAbt Türkei I 5-5-5, fol. 16–17. Dostupno na: https://www.archivinformationssystem.at/detail.aspx?ID=6454180 (pristup: 24. 4. 2026.)

Slika 2: Studentske radne verzije transkripcija s latinističke radionice u Splitu.

Pismo Frana Trankvila Andreisa kralju Ferdinandu Habsburškom, Beč, 4. ožujka 1543.

Prva stranica

4. Martii 1543.

Sacratissime Regie Maiestati

Romanorum, Hungarie et Bohe-

mie etc.,[1] Domino meo Clementissimo

Tranquillus

[1] Ferdinand I. Habsburški bio je rimski kralj (u to je vrijeme rimski car, tj. car Svetog Rimskog Carstva bio njegov brat Karlo V.), kao i kralj Ugarske, Češke i Hrvatske te nadvojvoda Austrije.

Druga stranica

Sacratissime et Clementissime Rex etc.

Deus omnia cepta[2] Vestre Maiestatis Sacratissime fortunet. De gratioso responso / Vestre Maiestatis Sacratissime[3] plurimum letatus sum; de pecunia / nec voluntati Vestre Maiestatis Sacratissime neque desiderio meo satisfactum / est. Adivi prefectos Aerarii cum litteris Vestre Maiestatis Sacratissime, negant / ullum mandatum a Vestra Maiestate Sacratissima accepisse de pecunia mihi / danda. Propterea supplico dignetur Vestra Maiestas Sacratissima per / litteras praefectis Aerarii comittere, ut mihi numerent quam primum / pecuniam, ac etiam pecunie numerum declarare. Sunt enim / multi qui adversantur clementie atque liberalitati / Vestre Maiestatis Sacratissime. Quum Vestra Maiestas Sacratissima propius accesserit, rebus / deo iuvante perfectis ex sententia, si per valitudinem / licebit ac sumptus non defuerint, accurram ad Vestram Maiestatem Sacratissimam / ut praesens Vestre Maiestati Sacratissime[4] serviam. Fortasse haberem de quibus / admoneri Vestra Maiestas Sacratissima non dedignaretur. Opto sanitatem / ac felicitatem Vestre Maiestati Sacratissime sempiternam meamque servitutem / humiliter ei commendo. Vienne 4. Martii 1543.

Pene oblitus fui admonere Vestram Sacratissimam Maiestatem Thurcum non esse messem expec-/taturum, ut alias fecit, sed ut primum herba succreverit, cum / exercitu venturum. Utinam falsus essem Vates, sed ita fore credat / Vestra Maiestas Sacratissima.[5]

Vestre Maiestatis Sacratissime
humilis servus
Tranquillus

---

[2] Trankvil konzistentno monoftongizira diftonge *ae* i *oe*, odnosno uvijek ih piše kao *e*.

[3] Izraz *Vestra Maiestas Sacratissima* u pravilu je pokraćen: *V. M. S.*

[4] Ovdje je bila sporna kontrakcija *pns* koja je u početku transkribirana kao *penes*, no kako se u rukopisu iza nje nalazi *Vestre Maiestati Sacratissime* u dativu, a ne *Vestram Maiestatem Sacratissimam* u akuzativu kako bi zahtijevao prijedlog *penes*, izabrana je alternativa *ut praesens Vestre Maiestati sacratissime serviam* pri čemu je dativ onda vezan uz glagol *serviam*. Budući da je u rukopisu padežni nastavak vidljiv samo u prvom dijelu kratice (*Vre M. S.*), može se raditi i o genitivu, no zbog glagola *serviam* pretpostavljen je dativ.

[5] Ferdinand je još od 1541. godine bio u ratu s Osmanlijama, tako da se ove Trankvilove riječi odnose na nastavak ratnih operacija nakon zimske stanke, a ne na početak sukoba. Također, autor se nije pokazao kao lažni prorok jer su Turci provalili u Ugarsku već u travnju 1543. godine, otprilike mjesec dana nakon pisanja ovoga pisma. Što se pak tiče izraza *ut alias fecit*, moguće je da se on odnosi na turske pohode iz 1541. i 1542. koji su počeli znatno kasnije, otprilike u kolovozu. Tu promjenu Trankvil je prikazao blagom antitezom *Thurcum non esse messem expectaturum* (tj. otprilike mjesec srpanj ili kolovoz), *ut alias fecit, sed ut primum herba succreverit,* (tj. otprilike u ožujku ili travnju) *cum exercitu venturum*. Autorova želja da ipak ne bude u pravu razumljiva je zato što početkom ožujka piše da će Turci napasti u rano proljeće, dakle ne daje svome kralju mnogo vremena za pripremu. Želja ukazuje i da sam Trankvil nije u tu informaciju u potpunosti siguran, ali smatra da kralj treba vjerovati da je istinita kako turski pohod ne bi dočekao nespreman.

Nives Pantar – Luka Šop

THE SIXTEENTH LATIN TEXTUAL CRITICISM WORKSHOP: AN UNPUBLISHED LETTER FROM FRAN TRANKVIL ANDREIS

The presentation discusses the Latin workshop held during the XXXV Marulić Days in Split in April 2025 and the results achieved. Students from Split, guided by Nives Pantar and Luka Šop, transcribed from an autograph manuscript an unpublished letter of Fran Trankvil Andreis to King Ferdinand of Habsburg sent from Vienna on March 4, 1543 (Wien, Österreichisches Staatsarchiv, AT-OeStA/HHStA StAbt Türkei I 5-5-5, fol. 16–17). They were introduced to the basics of humanist epistolography and the context of the letter's genesis and successfully coped with the Latin handwritten text, abounding though it does with abbreviations and contractions.

Key words: Fran Trankvil Andreis, textual criticism, palaeography, humanist epistolography, letter, manuscript, transcription

Ovaj je rad dostupan u otvorenom pristupu u skladu s javnom autorskom licencijom Creative Commons Imenovanje 4.0. međunarodna (CC BY 4.0) koja dopušta neograničenu upotrebu, distribuciju i reprodukciju u bilo kojem mediju, pod uvjetom da je izvorno djelo ispravno citirano.

Open Access: This work is licensed under the open license Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) which permits unrestricted re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.